

Bill Lomax

A MAGYAR ÉRTELMISÉG FORRADALMI BIZOTTSÁGÁRÓL

Máté Katalin fordítása

Másokkal együtt e sorok írója is több ízben helytelenítette, hogy sok, 1956 óta publikált emlékirat és tanulmány túlhangsúlyozza az írók és az értelmiségiek jelentőségét és szerepét az 1956-os magyar forradalomban. Ez a kritika különösen a forradalom kitörése előtti időszakra, az SZKP XX. Kongresszusát követő, az októberi felkelést megelőző enyhülésre vagy irodalmi forrongásra vonatkozik. Az erről tudósító beszámolók jó része ugyanis az értelmiségre koncentrál, s szinte teljesen eltekint a munkás- és paraszttömegek társadalmi elégedetlenségének fontosságától. A forradalomról szóló írások többségéből, akár Magyarországon, akár Nyugaton publikálták őket, ugyanígy hosszú ideig kimaradt a forradalom alatti és a november 4. utáni munkástanácsok szerepének bemutatása.

Ez azonban mégsem jelenti azt, hogy az értelmiségnek a forradalomban és az azt követő megtorlások első szakaszában játszott szerepét a történetírás azzal a figyelemmel vizsgálta volna, amelyet megérdemelne. Az ő tevékenységüket ugyanis a Nagy Imre-kormányban és annak környezetében, illetve az újonnan alakult politikai pártokban feladatot vállaló reformkommunistáké homályosította el. Még mindig sok mindent nem tudunk a Forradalmi Diákbizottságokról vagy például a Márkus István vezette Országos Nemzeti Bizottságról. Ugyanez a helyzet a november 4. utáni időkkel: olvashatjuk ugyan a Gáli József és Obersovszky Gyula által kiadott *Élünk* és a Gimes Mik-

lós szerkesztette *Október 23.* számainak, e lapok munkatársainak szerveződését és tevékenységét azonban vajmi kevésbé ismerjük.

Az alábbi dokumentumok attól a legfontosabb értelmiségi szervezettől származnak, amely a forradalom alatt, majd több mint egy hónapig november 4. után is működött: A Magyar Értelmiség Forradalmi Bizottságáról (MÉFB) van szó, amelyet később újjászerveztek, és a Magyar Értelmiség Forradalmi Tanácsává (MÉFT) kereszteltek át.

A MÉFB-t 1956. október 28-án alakították meg először, ekkor kiadott egy nyilatkozatot *A MÉFB felhívása az ország lakosságához* címmel, amelyet több értelmiségi szervezet támogatott.¹ Ahogy Rainer M. János írja: „*A MÉFB-hen a korábbi reformellenzék szinte minden, valamelyest is intézményesült csoportja részt vett, az Írószövetség mellett a Petőfi-kör, az ellenzéki vezetés alá került Újságírószövetség, egyetemi oktatók stb.*”² A felhívás felismerte az alulról létrehozott új önkormányzati formák, a forradalmi és nemzeti bizottságok jelentőségét, s az üzemek igazgatását a munkástanácsokra kívánta bízni.

A MÉFB november 4. után (ez alkalommal ÉFB-ként) az Írószövetség proklamációjának aláírójaként lépett fel először. A *Kiáltványt* november 12-én bocsátották ki. Egy héttel később, november 20-án vagy 21-én a MÉFB újjáalakult, új nevet kapott, s ekkor lett a Magyar Értelmiség Forradalmi Tanácsa (MÉFT), amelynek elnökségét Kodály Zoltán ve-

zette elnökként, főtitkára pedig Markos György egyetemi tanár volt.³ Míg a szervezet korábbi nyilatkozatai megjelentek a sajtóban, az ekkortól kibocsátottak csak másolt röpiratként terjedtek, és a legutóbbi időkig csak maroknyi kutató számára voltak hozzáférhetőek.

A MÉFT rögtön újjáalakulása után kibocsátott egy alapító nyilatkozatot, amelyben kinyilvánította, hogy hű az október 23-án kitört forradalom szocialista és demokratikus céljaihoz, s új forradalmi rend megteremtését kívánja, amelynek a forradalmi és nemzeti bizottságok, valamint a munkástanácsok önkormányzati törekvésein kell alapulnia. A *Nyilatkozatot* huszonegy értelmiségi és oktatási intézmény írta alá, míg második, november 28-án kibocsátott változatát már negyvenhat intézmény támogatta. Korábbi álláspontjával összhangban a MÉFT elismerte a munkástanácsok jelentőségét és fontosságát, majd egy 1956. november 24-én kelt levélben támogatásáról biztosította a Nagybudapesti Központi Munkástanácsot mint a magyar munkásság képviselőjét.

A MÉFT olyan időszakban működött, amikor sok értelmiségi azt hitte, hogy a Kádár-kormány nem lesz képes hatalmát megszilárdítani anélkül, hogy kompromisszumos megállapodást ne kötne azokkal az intézményekkel, amelyek még mindig a forradalmi törekvéseket képviselik. Ebben a szellemben bocsátotta ki november 28-án a második nyilatkozatot *Határozat* címmel, a korábbi forradalmi egység alapján új nemzeti szövetség megteremtését és olyan kormány megalakítását szorgalmazva, amely a nemzet szocialista és demokratikus erőinek bizalmát élvezi. E célból a MÉFT elküldte *Határozatát* a kormánynak, s tárgyalásokat ajánlott – közeledését azonban egyszerűen semibe vették.

A Kádár-kormány ekkor választotta az elnyomás útját, ahelyett hogy bármiféle

kiegyezési szándékot mutatott volna a magyar társadalommal és képviselőivel. December első hetében a forradalmi bizottságok és a munkástanácsok tagjai közül százakat, valamint sok értelmiségi aktivistát tartóztattak le, és a kormány bejelentette, hogy feloszlátja a forradalmi és nemzeti bizottságokat. Ezekre az intézkedésekre válaszul szervezte a MÉFT utolsó, döntő akcióit. December 6-án Kádár János miniszterelnökhöz írt levelében kijelentette, hogy a forradalmi és nemzeti bizottságok képviselték a forradalom legdemokratikusabb erőit, tiltakozott feloszlátásuk miatt, és követelte az intézkedés visszavonását.

A következő napon, 1956. december 7-én az értelmiségi tanács az *Emlékeztető a magyar értelmiség számára* című kiadványban a növekvő letartóztatási hullám és az ellen emelt szót, hogy a kormány a békés tárgyalások helyett a Rákosi-időkre emlékeztető módszereket alkalmaz, s ugyanabban a dokumentumban csatlakozott a Nagybudapesti Központi Munkástanács december 6-i memorandumának követeléseéhez. Eljött az idő, jelentette ki a MÉFT, amikor tárgyalásokat kell kezdeni egy olyan új kormány megalakításáról, amely az egész ország népének bizalmát élvezi.

A Kádár-kormány tárgyalások helyett további elnyomó intézkedésekkel válaszolt. A következő napon, december 8-án betöltötték a Nagybudapesti Központi Munkástanácsot, és letartóztatták vezetőit. Ugyanezen a napon dördült el a salgótarjáni sortűz. Ezután nem lehetett már a MÉFT-ről hallani.

A dokumentumok közreadásával nemcsak az a célunk, hogy az érdeklődők számára hozzáférhetővé tegyük a forradalom és az ellenállás e korábban nem publikált forrásait, hanem az is, hogy emlékeztessünk rá: 1956 novemberében még megvolt a magyar helyzet békés és kompromisszumos megoldásának lehe-

tősége. Nemcsak a MÉFT tette közzé javaslatait azokban a napokban, Budapesten számos egyéb dokumentum is megjelent, s valamennyi a demokrácia, a szocializmus és a nemzeti függetlenség feltétlen

híve volt. Ha Kádár János és támogatói nem utasították volna el automatikusan ezeket, Magyarország történelme minden bizonnyal másképp alakult volna a huszadik század második felében.

Jegyzetek

1. *Szabad Nép*, 1956. október 29. Lásd: 1956 SAJTÓJA Tudósítások Kiadó, Budapest, 1989; 1956 A SAJTÓ TÜKRÉBEN. Kossuth Kiadó, Budapest, 1989.

2. Rainer M. János: GOND ÉS HITVALLÁS: IRODALMI REFORMEMLLENZÉK 1956 ÓSZÉN. In: *Századvég*, 1987. 4–5. sz. 77. o.

3. A legtöbb forrás a MÉFT újjáalakulását november 20-ra teszi, de a *Népkarót* 1957. november 27-i számában egy beszámoló a november 21-i dátumot közli. Lásd: Kemény István és Bill Lomax (szerk.): MAGYAR MUNKÁSTANÁCSOK 1956-BAN. Párizs, Magyar Füzetek, 1986. 88–90. o.

A MAGYAR ÉRTELMISÉG FORRADALMI BIZOTTSÁGÁNAK DOKUMENTUMAIBÓL

1

Alapító Nyilatkozat

A magyar értelmiség legfontosabb szervezeteinek megbízottai, akik az értelmiség döntő többségét képviselik, egybegyültek, hogy megalakítsák a Magyar Értelmiség Forradalmi Tanácsát. Együtműködésük elvi alapjait, munkájuknak gyakorlati célkitűzéseit, szervezeti formáit és feltételeit a következőkben ismerteük:

Az 1956. október 23-án kitört forradalom haladó, hazafias jellegű mozgalom a szocializmus alapján, melynek célja a kizsákmányolástól mentes társadalom megteremtése, *demokratikus módszerekkel*, az eddig elért eredmények fenntartásával és továbbfejlesztésével. A forradalom összes számottevő erői egyaránt elítélték és elítélik a népellenes, sztálinista, Rákosi–Farkas–Gerő klikk önkényuralmát, de ugyanakkor szembefordultak és szembefordulnak minden reakciós, fasiszta, sovíniszta kísérlettel is. Mint minden forradalomban, a mi forradalmunkban is akadtak zavarosban halászó bűnözők és a kapitalizmus visszaállítására törekvő elemek. De mindezeket az elemeket a forradalom szervezett erői, a karhatalom, a munkásság és az egész nép elítélte, és teljes felszámolásuk csupán idő kérdése lett volna. Forradalmunkra egyáltalán nem